

آسیب‌شناسی تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز و ارائه راهکار کاهش

آسیب‌ها و تهدیدات

مصطفی پیرای^{۳۷}، روح اله لطفی^{۳۸}

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۷/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۲۲

از صفحه ۷۹ تا ۱۰۴

چکیده

حضور اتباع بیگانه یک پدیده اجتماعی دارای پیامدها و تهدیداتی در ابعاد مختلف می‌باشد. بیشتر اتباع بیگانه در کشور از اتباع کشور افغانستان می‌باشند که به دلیل قرابت فرهنگی، زبانی، وجود امنیت، بازار کار و ... به کشور ایران مهاجرت نموده‌اند که عمده مشکل ایجاد این قبیل اتباع، ورود و اقامت غیرمجاز در کشور می‌باشد و تأثیر حضور آن‌ها از ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی قابل بررسی است. با توجه به موضوع، هدف از این پژوهش شناخت آثار، پیامدها و تهدیدات حضور اتباع بیگانه بر کشور و ارائه راهکارهای مناسب برای مقابله با این پدیده است. پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و در زمره پژوهش‌های توصیفی-تحلیلی قرار دارد که با استفاده از اسناد و مدارک موجود (منابع دست‌اول و دست‌دوم) به روش مروری اقدام به گردآوری اطلاعات و تشریح و تبیین مفاهیم، اصول و راهبردها در عرصه آسیب‌شناسی تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز و تأثیرات آن بر حوزه‌های امنیت، اقتصاد، اجتماع، فرهنگ و بهداشت پرداخته و نتایج حاصل نشان می‌دهد؛ ضعف در قوانین موجود، نبود بودجه مناسب برای دستگیری و طرد اتباع خارجی غیرمجاز، تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیر، وجود خلأهای مرزی و برخوردهای سلیقه‌ای موجب استمرار حضور اتباع خارجی غیرمجاز گشته و به تبع آن، جامعه دچار پیامدهای منفی حضور آنان شده است که برخورد قانونی (دستگیری و اخراج) اتباع خارجی غیرمجاز و بالا بردن هزینه جرم، از جمله ابزارهای هستند که می‌تواند باعث ریشه‌کن شدن پدیده غیرمجازین شود.

کلید واژه‌ها

اتباع بیگانه، اتباع خارجی غیرمجاز، مهاجرت، آسیب‌شناسی، تهدید، امنیت اجتماعی.

۳۷- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی امین (نویسنده مسئول). mostafapiray@gmail.com

۳۸- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه علوم انتظامی امین. rohollahlotfi66@gmail.com

مقدمه

مهاجرت قدمتی به بلندای تاریخ بشریت دارد و در مفهوم طبیعی و متعارف خود پدیده‌ای تحول‌آفرین است که موجبات توسعه اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوامع را فراهم می‌آورد. تا اواسط قرن بیستم مهاجرت کماکان وجهه‌ای انسانی - اجتماعی داشت، به‌طور عرفی مورد پذیرش قرار گرفته بود و حرکت از کشوری به کشور دیگر نیازمند ترتیبات امروزی نبود (پرویزی، ۱۳۹۴: ۱۱).

از نیمه دوم قرن بیستم جریان حرکت مردم در طول مرزهای بین‌المللی به یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی حاکمیت‌ها تبدیل شد؛ پیوند مهاجرت با امنیت، اقتصاد، فرهنگ و حتی بهداشت ابعاد جدیدی به این پدیده انسانی بخشید و در قرن بیست و یکم تحت تأثیر جهانی‌شدن و افزایش تعاملات بین‌المللی انسان‌ها پدیده مهاجرت در اشکال جدیدتری ظهور و توسعه یافت.

یکی از مهم‌ترین مسائلی که کشور ایران را در طی دهه‌های اخیر درگیر ساخته است مهاجرت‌های بی‌رویه اتباع بیگانه (به‌ویژه افغان‌ها) به کشور بوده و متعاقب این پدیده، کشور شاهد پذیرای سه موج بزرگ مهاجرت از طرف مرزهای شرقی کشور بوده است. موج نخست بعد از تجاوز شوروی به افغانستان در سال ۱۹۷۸ تا ۱۹۸۵، موج دوم پس از در گرفتن جنگ داخلی میان گروه‌های مختلف مجاهدین در فاصله سال‌های ۱۹۸۹ تا ۱۹۹۵ و سومی بعد از ظهور طالبان در ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۱ و حتی تا زمان حاضر بوده است (علی پور، ۱۳۹۲: ۷).

وجود مرز مشترک طولانی با کشورهای افغانستان و پاکستان، وضعیت نابسامان سیاسی، اجتماعی، اقتصادی آن کشورها، عدم انسداد کامل مرزها، وجود جاذبه در ایران (از قبیل فرصت‌های شغلی و امکانات مناسب زندگی و...) از همه مهم‌تر وجود امنیت پایدار در جمهوری اسلامی ایران موجبات ورود بی‌رویه و غیرمجاز اتباع افغانستان به کشور را فراهم ساخته است. تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیر در امور مرتبط با اتباع خارجی با نگرش‌ها و سلیق مختلف، برخورد بعضاً سلیقه‌ای مقامات قضایی با متخلفین خارجی (در مقوله ورود و اقامت غیرمجاز، قاچاق انسان و...)، عدم برخورد قاطع مراجع قضایی با کارفرمایان متخلف ایرانی که اقدام به به‌کارگیری خارجی‌ان غیرمجاز می‌نمایند و همچنین برخی حمایت‌های بین‌المللی موجب تخریب اتباع موصوف و ادامه حضور

مستمر آنان در کشورمان طی چهار دهه اخیر شده است. در این مقاله، آمار کلی از حضور اتباع خارجی در کشور، تهدیدات ناشی از حضور اتباع خارجی در کشور، اهم اقدامات ناجا در راستای کاهش تبعات منفی حضور آنان و راهکارها و پیشنهادهای کاربردی در رابطه با اتباع خارجی ارائه گردیده است.

بیان مسئله

حضور اتباع خارجی در کشور به دو گونه قانونی و غیرقانونی می‌باشد. برابر آمار اعلامی پلیس مهاجرت و گذرنامه تعداد ۱،۴۰۵،۰۰۰ نفر اتباع خارجی مقیم و قانونی و به همان مقدار نیز برآورد حضور اتباع خارجی غیرمجاز در سطح کشور می‌باشد. برابر اعلام همان پلیس حدود ۹۰ درصد اتباع بیگانه حاضر در کشور (مجاز و غیرمجاز) از اتباع کشور افغانستان هستند. حضور غیرقانونی اتباع خارجی در درجه اول به معنای زیر پا گذاشتن قوانین کشور است، چون از همان ابتدا قوانین حقوقی مربوط به ورود و اقامت کشور رعایت نشده است. همین اقدام غیرقانونی، زمینه چالش‌های دیگری را فراهم می‌کند که اول از همه، زمینه قانون‌شکنی‌های دیگر را تسهیل می‌کند؛ ازدواج، شغل و تحصیل به صورت غیرقانونی صورت می‌پذیرد. اگر مهاجری که به صورت غیرقانونی در یک کشور ساکن است جرمی مرتکب شود، به راحتی می‌تواند اقدام به خروج از آن کشور کرده و بررسی و پیگیری آن برای پلیس و دستگاه قضایی مشکل است و این خود زمینه افزایش جرائم را در یک کشور فراهم می‌کند.

حضور گسترده این تعداد از اتباع خارجی غیرمجاز در سطح کشور همواره یکی از دغدغه‌های اصلی پلیس و مقامات امنیتی می‌باشد که رسوب آنان در سطح جامعه دارای پیامدها و تهدیدات مختلف در حوزه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی است. با امعان به وسعت حضور این قبیل اتباع که تقریباً در سراسر کشور گسترش دارند، تهدیدات متصوره از سوی آنان برای کشور قابل تأمل است؛ فلذا به‌طور معمول حضور اتباع بیگانه به دلیل پیامدهای جانبی آن شامل تغییر ترکیب جمعیتی، شیوع حاشیه‌نشینی، ارتکاب جرائم گوناگون، قاچاق انسان، جعل، ازدواج با زنان ایرانی و تولد فرزندان بی‌هویت و در مواقعی رهاسازی آنان، فعالیت‌های اطلاعاتی و جاسوسی به نفع دشمن، گسترش وهابیت، سلفیت و تفکر تکفیری، استفاده از امکانات و خدمات یارانه‌ای دولتی، شیوع بیماری‌های واگیر در سطح جامعه، بروز انواع آسیب‌های اجتماعی،

تکدی‌گری، فساد و فحشاء و ... همواره برای مراجع امنیتی و انتظامی کشور بسیار مهم تلقی می‌گردد؛ بنابراین سؤالات اصلی این پژوهش علمی عبارت است:

- ۱- حضور اتباع خارجی غیرمجاز چه تهدیداتی را برای جامعه به دنبال دارد؟
- ۲- راهکارهای قانونی برای کاهش تبعات حضور غیرمجاز اتباع خارجی چیست؟

پیشینه و سابقه تحقیق:

در خصوص اتباع بیگانه بخصوص مهاجران افغانستان مطالعات مختلفی صورت پذیرفته است که در زیر به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

کشاوری قاسمی (۱۳۹۷)، پیامدهای مهاجرت اتباع افغانستان از طریق سنجش نگرش شهروندان شهر قزوین نسبت به مهاجران افغان را مورد پژوهش قرار داده و ضمن تشریح ابعاد مثبت و منفی مهاجرت بر جامعه ایران، به این نتیجه رسیده است که شهروندان شهر قزوین نگرش مطلوبی بر افغان‌ها ندارند و پژوهش حکایت از فاصله اجتماعی شدید میان افغان‌ها و جامعه دارد.

علی پور و همکاران (۱۳۹۶) به پیامدهای منفی حضور اتباع خارجی بر امنیت استان یزد در ابعاد گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی پرداخته‌اند که تبعات این حضور به اشغال فرصت‌های شغلی، افزایش نرخ بیکاری، آسیب‌ها و ناهنجاری‌های اجتماعی، تحمیل هزینه بر اقتصاد استان، تولید نسل بی‌هویت، به خطر انداختن سلامت جامعه، جعل اسناد رسمی و دولتی، جاسوسی، ایجاد حاشیه‌نشینی، تغییر بافت جمعیتی و ... دانسته است.

زرقانی و همکاران (۱۳۹۶) در خصوص مدیریت مهاجران افغانستانی در کشور به این نتایج دست یافته‌اند:

- ۱- لزوم هماهنگی بیشتر بین سازمان‌های مختلف متولی و تدوین برنامه مدون و دقیق درباره مهاجران خارجی به منظور جلوگیری از ارتکاب جرم، قاچاق و سوءاستفاده اطلاعاتی بیگانگان و نیز کنترل و مدیریت اتباع خارجی و افغانستانی؛
- ۲- ضرورت به‌روز کردن قوانین و اجرای دقیق آن و تهیه آمار صحیح درباره مهاجران خارجی در جهت جلوگیری از تغییر بافت کالبدی شهرها و روستاها، ازدواج‌های غیرقانونی و تغییر هرم سنی جمعیت.

اخلاص پور (۱۳۹۵) به آسیب‌شناسی حضور اتباع بیگانه در استان کرمان و تأثیرات آن بر امنیت استان پرداخته و معتقد است که قوانین موجود و تشکیلات اداری، قدرت رویارویی با مهاجرانی که در پی مدارک هویتی ایرانی بودند را ندارد و شرایط خاص پس از انقلاب، دوره‌ای از بی‌نظمی و تعدد مراکز قدرت را ایجاد کرد.

وحدت آزاد (۱۳۹۱) به علل سیاسی و اجتماعی مهاجرت افغان‌ها به ایران پس از انقلاب اسلامی پرداخته است.

عیسی زاده و همکاران (۱۳۹۱) به این نتایج رسیده است که پیامدهای اشتغال مهاجران افغان در جامعه میزبان افزایش بیکاری، کاهش فرصت‌های شغلی بومیان، خروج ارز از کشور و درنهایت کاهش ضریب امنیت ملی کشور است.

کوپکه^۱ (۲۰۱۱) نتایج اقتصادی حضور افغان‌ها در ایران را مثبت ارزیابی کرده و معتقد است که آن‌ها مشارکت زیادی در اقتصاد ایران به‌عنوان نیروی کار ارزان خارجی و بخصوص در صنعت ساختمان‌سازی داشته‌اند.

اهداف تحقیق

الف) هدف اصلی:

بررسی تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور

ب) اهداف فرعی:

- ۱- بررسی تهدیدات امنیتی حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور
- ۲- بررسی تهدیدات فرهنگی حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور
- ۳- بررسی تهدیدات اقتصادی حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور
- ۴- بررسی تهدیدات اجتماعی حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور

مبانی و مفاهیم تحقیق

اتباع بیگانه: از نظر لغوی در فرهنگ‌ها و لغت‌نامه‌های گوناگون فارسی به شرح زیر معانی متعددی برای کلمه بیگانه وجود دارد. بیگانه یعنی غیر آشنا، مقابل آشنا، ناشناس، مقابل خودی، اجنبی، غریبه، خارجی. در مجموع با مراجعه به سایر فرهنگ‌ها به کلمات دیگری چون: ناشناس و نامعلوم و بدون ارتباط برمی‌خوریم؛ اما بیشتر مؤلفان فرهنگ‌های مذکور در تعیین کلمات، غریب، اجنبی، ناآشنا اتفاق نظر دارند.

در مبحث دوم از منظر حقوقی: در تعریف بیگانه مسئله تابعیت به عنوان عامل اساسی و تعیین کننده نقش قابل توجهی دارد و برای تعیین وضعیت حقوقی افراد بایستی ابتدا تابعیت آنان مشخص شود و تابعیت در لغت به معنای پیرو و فرمان بردار بودن است و تابع (جمع: تبعه، اتباع) کسی است که عضو جمعیت اصلی یک دولت باشد و به کسی که عضو این جمعیت نباشد، اگرچه مقیم آن سرزمین باشد، بیگانه یا غیر خودی می گویند.

اتباع بیگانه غیرمجاز: برای تعریف این واژه باید نحوه حضور اتباع خارجی در کشور را توضیح داد. حضور اتباع خارجی در کشور به دو صورت مجاز و غیرمجاز تقسیم می گردد:

الف- مجاز: این قبیل افراد دارای گذرنامه، رواید با اقامت معتبر، دفترچه پناهندگی و یا کارت هویت هستند.

ب- غیرمجاز: در صورتی که مدت اعتبار رواید یا اقامت اتباع خارجی در ایران گذشته و یا فاقد مدرک شناسایی باشند به عنوان تبعه غیرمجاز شناخته شده و باید مقدمات طرد آنها از کشور صورت پذیرد.

آسیب شناسی: «آسیب» به معنای «آفت، بیماری، اختلال و خطر» آمده است. در فرهنگ فارسی چنین معنا شده است؛ آسیب: زخم، عیب و نقص، درد، رنج، گزند، آزار، زیان، خسارت (معین، ۱۳۸۹، ج ۱: ۵۸).

آسیب شناسی: شناخت درد و رنج و خسارت (عمید، ۱۳۹۰، ج ۱: ۴۴)، در اصطلاح به آن دسته از علل و اختلالاتی اطلاق می شود که وجودشان تداوم و حرکت پدیده ای را تهدید می کند و آن را از رسیدن به اهداف و آرمانش باز می دارد و یا از کارایی لازم می اندازد. برخی در تعریف آسیب گفته اند: منظور از آسیب، عاملی است که سبب اختلال، ناهنجاری ها و آفت در پدیده ها می شود و گاهی به خود اختلالات، آسیب گفته می شود (حاجی، ۱۳۹۰، ج ۴: ۴۳۳)؛ بنابراین، آنچه ما از واژه «آسیب شناسی» مدنظر داریم، اصطلاحی است که ترجمه واژه پاتولوژی است.

تهدید: تعریف لغوی تهدید به معنی بیم کردن، تهدید، وعید کردن، ترسانیدن، بیم کردن و بیم دادن (دهخدا)، اما از بعد امنیت ملی، به مجموعه اقداماتی که اهداف و ارزش های حیاتی یک کشور را با هدف تغییرات اساسی مورد هجوم قرار می دهد، اطلاق

می‌شود و غالباً ریشه خارجی دارد. تهدید نقطه مقابل امنیت قرار دارد. زمانی امنیت وجود دارد که تهدید نباشد و بالعکس، هرگاه تهدیدی احساس شود امنیت رخت بر می‌بندد. تهدید بیش از آنکه موضوع شناخت باشد موضوع تعریف و بازتعریف است به بیان دیگر می‌توان از پدیده‌ای واحد که «تهدید» پنداشته می‌شود، تعاریف و برداشت‌های مختلف و گاه متضادی را به تصویر کشید. باید گفت آنچه در نزدیک نخبه سیاسی تهدید تعریف می‌شود لزوماً در نزد دیگر نخبگان، درک همگون و مشابهی نمی‌یابد، لذا تهدید کاملاً مفهومی ذهنیت پرورده است.

امنیت: کلمه امنیت ریشه در واژه «امن» از زبان عربی دارد و به معنی در امان و آسایش بودن، مصونیت از خطر و ترس و آرامش خاطر می‌باشد (دهخدا: ۱۲۳). امنیت حالت فراغت نسبی از تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند. امنیت از ضروری‌ترین نیازهای یک جامعه است. واژه «امن» یعنی بی‌گزند و بی‌آسیب و دارای آرامش. امنیت هم یعنی بی‌گزندی و بی‌آسیبی یا حالتی که در آن گزند و خطر و آسیب راه ندارد و آرامش در آن برقرار است. در تعریف امنیت می‌توان گفت در لغت حالت فراغت از هرگونه تهدید یا حمله و یا آمادگی برای رویارویی با هر تهدید و حمله را گویند. در اصطلاح سیاسی و حقوقی به صورت امنیت فردی، امنیت اجتماعی، امنیت ملی و بین‌المللی به کار برده می‌شود. امنیت به معنی حراست از یک فرد، جامعه، ملت و یک کشور در برابر تهدیدهای خارجی است و نقطه مقابل «تهدید» به شمار می‌رود. هر کشوری که بتواند تهدیدهای بالقوه و بالفعل را از میان بردارد، به آسایش و امنیت رسیده است (صدری، ۱۳۷۸: ۵).

امنیت در لغت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب، تشویش، اضطراب، هراس، نگرانی یا وجود آرامش، اعتماد، تأمین و حائل است (مندل، ۱۹۹۴: ۴۴). نظریات در خصوص امنیت در بستر دو گفتمان اصلی سلبی و ایجابی یا منفی و مثبت یا گفتمان سنتی و مدرن مطرح شده‌اند که هر یک بر وجه خاصی از امنیت نظر دارند. امنیت دارای ابعاد مختلفی است که از آن جمله می‌توان به امنیت ملی، منطقه‌ای، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و... اشاره کرد.

امنیت اجتماعی: حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیرقانونی دولت یا دستگاه‌های فردی یا گروهی در تمامی یا بخشی از جامعه پدید آورد. در نظام حقوقی

جدید، فرض بر این است که قانون، با تعریف و حدگذاری آزادی‌ها و حقوق فرد و کیفر دادن کسانی که از آن حدود پا فراتر گذشته‌اند، امنیت فردی و اجتماعی را پاسبانی می‌کند. امنیت اجتماعی عبارت است اطمینان خاطر افراد جامعه و نیز گروه‌های اجتماعی نسبت به موجودیت و انسجام خود در قبال حوادث و آسیب‌های مختلف اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و حتی طبیعی مانند زلزله یا حوادث غیرمترقبه (آشوری، ۱۳۸۸: ۳۳).

روش تحقیق:

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی است و محقق با استفاده از اسناد و مدارک موجود (منابع دست‌اول و دست‌دوم) سازمانی پلیس مهاجرت و گذرنامه ناجا و از کتاب‌ها و مقالات مرتبط و نزدیک به‌عنوان پژوهش، به روش مروری اقدام به گردآوری اطلاعات و تشریح و تبیین مفاهیم، اصول، راهبردها و ساختار در عرصه آسیب‌شناسی تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز و تأثیرات آن بر حوزه‌های امنیت، اقتصاد، اجتماع، فرهنگ و بهداشت پرداخته است.

تبعات منفی و تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور:

پژوهش حاضر تهدیدات و تبعات منفی ورود و حضور غیرقانونی اتباع بیگانه در سطح کشور را در پنج حوزه امنیتی، انتظامی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مورد بررسی قرار داده که به شرح زیر می‌باشد:

تهدیدات امنیتی حضور اتباع خارجی غیرمجاز:

نظریات در خصوص امنیت در بستر دو گفتمان اصلی، سلبی و ایجابی یا منفی و مثبت یا گفتمان سنتی و مدرن مطرح شده‌اند که هریک بر وجه خاصی از امنیت نظر دارند امنیت دارای ابعاد مختلفی می‌باشد که از آن جمله می‌توان به امنیت ملی، منطقه‌ای، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ... اشاره کرد. در این راستا اهم تهدیدات امنیتی حضور اتباع خارجی غیرمجاز احصاء شده در تحقیق به شرح زیر می‌باشد:

✓ جاسوسی و اقدام علیه نظام جمهوری اسلامی ایران و فروش اطلاعات به نفع دشمن؛

✓ نفوذ در دستگاه‌های امنیتی و دولتی با هدف رخنه در اماکن نظامی، انتظامی و

؛...

- ✓ مشارکت در باندهای سرقت مسلحانه، قتل، آدم‌ربایی و جرائم منافی عفت عمومی و ...؛
 - ✓ ورود قانونی و غیرقانونی اتباع خارجی اعضاء گروهک‌های تروریستی به کشور با توجه به شرایط امنیتی حاکم بر منطقه و انجام اقدامات خرابکارانه و تروریستی؛
 - ✓ استفاده از مدارک هویتی و مسافرتی مجعول یا متعلق به غیر برای ورود به کشور؛
 - ✓ ترویج و تقویت قوم‌گرایی در مناطق مرزی و گسترش فرقه‌گرایی در کشور؛
 - ✓ قاچاق انسان در بعد جذب در کشور و ترانزیت به کشورهای ثالث؛
 - ✓ تشکیل باندهای جعل اسناد مسافرتی، هویتی، اسناد و امهار دولتی؛
 - ✓ هم‌نوایی و همکاری با جریان‌های منحرف و مخالف نظام جمهوری اسلامی ایران؛
 - ✓ سلب امنیت داخلی، علی‌الخصوص در شهرها و خطوط مرزی با ایجاد رعب، وحشت و ناامنی؛
 - ✓ فعالیت‌های اطلاعاتی و همکاری با سرویس‌های اطلاعاتی و جاسوسی؛
 - ✓ انجام اقدامات خرابکارانه و تروریستی؛
 - ✓ ترویج عقاید سلفیت، تکفیری، طالبانیسم و القاعده‌گری؛
 - ✓ انتقال بحران‌های سیاسی موجود در افغانستان به داخل مرزهای ج.ا.ایران؛
 - ✓ قاچاق سلاح، مهمات، مواد مخدر و عضویت در باندهای تبهکار؛
 - ✓ آشنایی کامل با مناطق جغرافیایی کشور، شرایط و رموز اقتصادی و اجتماعی؛
 - ✓ ورود مجاز یا غیرمجاز اتباع خارجی به کشور و رسوب در داخل کشور.
- تهدیدات انتظامی حضور اتباع خارجی غیرمجاز:**

نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران و به‌طور تخصصی پلیس مهاجرت و گذرنامه ناجا به نمایندگی از حاکمیت جمهوری اسلامی ایران، به استناد قوانین، موظف به اشراف اطلاعاتی و تأمین امنیت و کنترل اتباع خارجی از بدو ورود، حین حضور تا هنگام خروج از کشور و نیز ارائه خدمات در این رابطه به اتباع ایرانی و خارجی می‌باشد. پلیس با به‌کارگیری امکانات و مقدرات سازمانی خود ضمن پایش مرزها و ممانعت از ورود غیرمجاز اتباع خارجی به عمق کشور، نسبت به شناسایی، دستگیری و اخراج اتباع خارجی غیرمجاز اقدام می‌نماید؛ اما باید پذیرفت که جلوگیری از رسوب، ایستایی و

ماندگاری اتباع خارجی غیرمجاز که آسیب‌ها و آثار نامطلوب آن در جامعه بر کسی پوشیده نیست، تنها وظیفه ذاتی پلیس نیست. در این راستا اهم تهدیدات انتظامی حضور اتباع خارجی غیرمجاز احصاء شده به شرح زیر می‌باشد:

- ✓ افزایش جرائم و بزهکاری؛
- ✓ ایجاد شبکه‌های قاچاق انسان و جعل اسناد هویتی و مسافرتی؛
- ✓ مشارکت در باند قاچاق مواد مخدر، ارز و ...؛
- ✓ ورود غیرمجاز از طریق مناطق آزاد و بازارچه‌های مرزی به عمق کشور؛
- ✓ صدور کارت‌های آمایش بر اساس مشخصات خود اظهاری؛
- ✓ آلودگی کارکنان به دلیل ارتباط فراوان با اتباع خارجی.

تهدیدات اقتصادی حضور اتباع خارجی غیرمجاز:

امنیت اقتصادی یعنی دسترسی به منابع، سرمایه و بازارهای مصرف لازم برای حفظ سطوح قابل قبولی از رفاه و قدرت اقتصادی (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۲۴). تهدیدات اقتصادی در تقابل با امنیت اقتصادی مطرح شده و می‌توانند دارای ابعاد خارجی، داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی باشند؛ اما از هر نوعی که باشند می‌توانند زیربناهای اقتصاد کشور را به مخاطره انداخته و سطح رفاه و قدرت اقتصادی کشور را مورد هدف قرار دهند. اتباع بیگانه محدودیت‌هایی برای کشور میزبان به وجود می‌آورند و معمولاً از نظر اقتصادی نسبت به اکثر جامعه در سطح پایینی قرار دارند و لذا هزینه‌های قابل توجهی را در رابطه با مسکن، آموزش، بهداشت، تأسیسات حمل‌ونقل و ارتباطات و نظایر آن بر کشور میزبان تحمیل می‌کنند (زرقانی و موسوی، ۱۳۹۱: ۲۱). برای مثال: زمانی که دستمزد در برخی مشاغل کاهش می‌یابد کارگران بومی گرایشی به آن مشاغل نشان نمی‌دهند ولی مهاجران بیشتری به سوی چنین فعالیت‌هایی جذب می‌شوند؛ بنابراین، کارگران مهاجر عموماً برای مشاغلی استخدام می‌شوند که کارفرمایان در جذب کارگران بومی در آن‌ها دچار مشکل هستند. لذا در طول زمان فعالیت‌هایی که عمدتاً توسط کارگران مهاجر انجام می‌شود بیشتر و بیشتر از کارگران بومی خالی می‌شود (کریمی، ۱۳۸۲: ۱۰۰). در زیر اهم تهدیدات اقتصادی اتباع خارجی غیرمجاز اشاره می‌شود:

- ✓ بهره‌مندی از یارانه‌های دولتی؛
- ✓ پول‌شویی؛

✓ اخلال در نظام اقتصادی کشور؛

✓ خروج ارز از کشور؛

✓ اشغال فرصت‌های شغلی و انحصارگرایی در برخی مشاغل خاص (افغان‌ها در صنف سراجی و ساختمان، هندی‌ها در صنف برق و ...).

تهدیدات اجتماعی حضور اتباع خارجی غیرمجاز:

امنیت اجتماعی به قابلیت حفظ الگوهای سنتی زبان، فرهنگ، مذهب، هویت و عرف ملی با شرایط قابل قبولی از تحول و تعالی مربوط است (احمدی، ۱۳۸۴: ۱۲۴). مفهوم امنیت اجتماعی برای اولین بار و به مفهوم فنی کلمه در سال ۱۹۹۳ توسط اندیشمندانی چون باری بوزان^۱، ال ویور^۲ و لمیتر^۳ تحت عنوان مکتب کپنهاگ مطرح گردید. انگیزه طرح این عبارت، امواج تهدیدآمیزی بود که هویت گروه‌ها را در معرض خطر قرار داده بودند. حضور و تجمع اتباع خارجی در ترکیب بافت جمعیتی کشور، دارای پتانسیل قوی برای ایجاد تغییراتی در ترکیب بافت جمعیتی را دارا می‌باشد. علاوه بر آن، چنین تجمعی باعث ایجاد بسیاری از تهدیدات و ناامنی‌های اجتماعی مثل سرقت، گسترش فساد و فحشاء، حاشیه‌نشینی و ... می‌گردد. در این بین ازدواج مردان خارجی با زنان ایرانی و عدم ثبت رسمی و قانونی آن و در نتیجه به دنیا آمدن هزاران فرزند سرگردان و بی‌هویت در جامعه، عدم پذیرش قوانین تابعیتی ج.ا.ایران برای این قبیل افراد متولد شده و نبود وضعیت حقوقی روشن این قشر از زنان، بعضاً رهاسازی آنان توسط همسر خارجی با چند فرزند بی‌هویت، تنها بخشی از مشکلات اجتماعی ایجاد شده در حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور می‌باشد. در زیر به اهم تهدیدات اجتماعی اتباع خارجی غیرمجاز اشاره می‌شود:

✓ ازدواج با اتباع ایرانی با هدف اخذ اقامت یا تابعیت؛

✓ تولید نسل بی‌هویت؛

✓ تغییر نرخ رشد جمعیت در مناطق آلوده؛

✓ افزایش حاشیه‌نشینی و تکدی‌گری؛

✓ افزایش نرخ بیکاری در مناطق استقراری در جامعه ایرانی؛

1- Barry buzan

2- Ole weaver.

3- Lemaitre.

- ✓ اشاعه فساد اخلاقی؛
- ✓ افزایش بیماری‌های واگیردار؛
- ✓ آلودگی بخش حمل‌ونقل بین جاده‌ای به جرم قاچاق انسان و مشارکت در فعالیت‌های تبهکارانه؛
- ✓ استملاک غیرقانونی منازل مسکونی، اراضی کشاورزی و ...

تهدیدات فرهنگی حضور اتباع خارجی غیرمجاز:

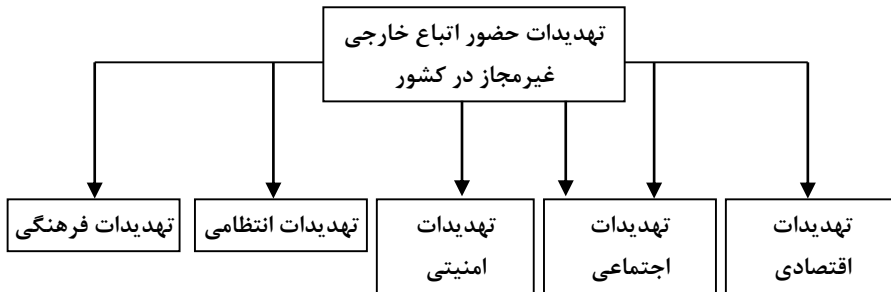
امنیت فرهنگی، مصونیت فرهنگی فرد و جامعه از هرگونه تعرض و تهدید است. به عبارت دیگر، ایجاد وضعیتی مطمئن، آرام‌بخش و خالی از هرگونه تهدید و تعرض که انسان نسبت به دین، افکار، اخلاق، آداب و رسوم، باورها و ارزش‌ها، میراث فرهنگی، آثار ادبی و ... تدارک دیده است؛ بنابراین، یکی از شاخصه‌های اصلی مورد مطالعه در ابعاد فرهنگی حضور اتباع بیگانه، تأثیرپذیری و تأثیرگذاری آن‌ها در بخش فرهنگ است (احمدی، ۱۳۸: ۱۲۴). تضعیف هویت به عنوان اصلی‌ترین مبنای امنیت فرهنگی از پیامدهای تهدیدآمیز این واقعه است که در طول زمان نه‌چندان کوتاه، پتانسیل بالقوه‌ای برای تبدیل شدن به موضوع امنیتی را برخوردار است. از سویی، بسیاری از نارسایی‌های فرهنگی و آموزشی آنان در مواجهه با مردم و اجتماع، اثرات دراز مدتی بر کارکردهای فرهنگی خواهد داشت. این در صورتی است که تجاوز مهاجران به ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی جامعه خشم شهروندان کشور میزبان و عکس‌العمل متقابل آن‌ها را برمی‌انگیزد. تصادم شدید فرهنگی و تضادهای اجتماعی ناشی از این امر نه‌تنها در درون تهدیدی برای امنیت ملی است (جوادی، ۱۳۸۹: ۳۸) بلکه به راحتی می‌تواند روابط سیاسی بین دولت‌ها را نیز تحت تأثیر قرار دهد. در زیر به اهم تهدیدات فرهنگی اتباع خارجی غیرمجاز اشاره می‌شود:

- ✓ تغییر بافت جمعیت مذهبی در مناطق استقرار؛
- ✓ تضعیف هویت؛
- ✓ افزایش مطالبات قومی و ایجاد اختلاف در بافت سنتی استان‌های آلوده به حضور؛
- ✓ استفاده از ظرفیت‌های خدمات رفاهی، آموزشی و درمانی.

مدل مفهومی پژوهش:

در ارتباط با مهاجران خارجی بخصوص اتباع افغانستان، نظریه دافعه مبدأ و جاذبه مقصد سازگاری معنادار و قابل قبولی دارد. بروز و ظهور بحران در کشور افغانستان در برهه‌های زمانی خاصی عامل دافعه گروه‌های کثیری از مهاجران افغانی را به ایران موجب شده و کشور ایران به‌عنوان مقصد این مهاجرت از میزان توسعه‌یافتگی اقتصادی و صنعتی خوبی به نسبت افغانستان برخوردار بوده و تشابهات و همسانی‌های بالایی در زمینه‌های قومی- مذهبی با مهاجران داشته است. همچنین، بازار کار رضایت‌بخشی برای مهاجران افغانی دارا بوده که جذابیت لازم را برای جذب این مهاجران به دنبال داشته است. درنهایت، از آنجا که این مهاجران اغلب از طریق تردد غیرقانونی وارد حریم مرزی ایران می‌شوند، در وهله اول اصلی‌ترین هدف امنیت ملی؛ یعنی تمامیت ارضی نقض می‌گردد. ایجاد تراکم شدید در حواشی شهرها، رواج و تکرار بروز جرائم خشن، انتقال بحران‌های سیاسی موجود در افغانستان، ورود اندیشه‌های افراطی مانند طالبانیسم و القاعده‌گرایی، ایجاد اضطراب سیاسی در روابط خارجی ایران و افغانستان، تشدید شرایط سخت اقتصادی همچون بیکاری، تورم، اعمال هزینه‌های قابل توجه در بخش حمل‌ونقل شهری و بهداشت، اسکان، احتمال مبدل شدن مهاجران به طعمه‌هایی برای انجام اعمال جاسوسی، ترویج عقاید سلفی و ... از دیگر عواملی هستند که هر کدام به‌نوعی جنبه‌ای از امنیت ملی را تهدید می‌کنند (علی پور و همکاران، ۱۳۹۶: ۸۶).

شکل (۱): مدل علمی پژوهش، تهدیدات حضور اتباع خارجی غیرمجاز در کشور

(منبع: نگارنده)

موانع و مشکلات پیش رو برای برخورد با اتباع خارجی غیرمجاز:

پلیس به‌منظور برخورد با اتباع بیگانه‌ای که به صورت غیرمجاز و غیرقانونی در سطح کشور حاضر و یا در حال تردد هستند، اقداماتی را به‌واسطه وظیفه ذاتی و قانونی خود

انجام می‌دهد، اما برای برخورد با این قبیل اتباع موانع و مشکلاتی را پیش رو دارد که در زیر به بخشی از این مشکلات اشاره می‌گردد:

✓ اقدامات سلیقه‌ای و عدم اجرای کامل قوانین و مصوبات توسط مراجع مرتبط با اتباع خارجی؛

✓ عدم اجرای مصوبه شورای عالی امنیت ملی در خصوص توقیف خودرو (برابر مصوبه شورای عالی امنیت ملی، مقرر است خودروی حاملین اتباع خارجی غیرمجاز به مدت ۶ ماه توقیف گردد)؛

✓ عدم برخورد قاطع با کارفرمایان متخلف که اقدام به به‌کارگیری اتباع خارجی غیرمجاز می‌نمایند؛

✓ رهاسازی زندانیان خارجی پس از پایان محکومیت در سطح کشور؛

✓ مغایرت برخی تصمیمات شورای تأمین استان‌ها با قوانین و مقررات جاری؛

✓ عدم اجرای دقیق مصوبات جلسات شماره‌های ۵۲۷ و ۵۲۸ شورای عالی امنیت ملی توسط برخی از دستگاه‌های مرتبط (که در یک مورد می‌بایست بر اساس مصوبه خرداد سال ۱۳۹۲ به وضعیت پناهندگی اتباع افغانی خاتمه داده می‌شد).

✓ عدم اختصاص ردیف بودجه مناسب برای اجرای طرح‌های عملیاتی، دستگیری و طرد اتباع غیرمجاز؛

✓ عدم توسعه و ایجاد اردوگاه‌های جدید برای اسکان اتباع خارجی غیرمجاز دستگیر شده؛

✓ افزایش ارائه خدمات به دارندگان کارت آمایش برخلاف مصوبات شورای عالی امنیت ملی (ثبت ازدواج، بیمه، افتتاح حساب بانکی و ...)

✓ عدم برخورد با اتباع خارجی غیرمجاز دارای سابقه تکرار اخراج؛

✓ تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیر در حوزه اتباع خارجی؛

✓ القاء واژه پناهنده به آوارگان افغانی در مصاحبه‌ها و مکاتبات توسط دستگاه‌های مرتبط (این امر باعث دخالت برخی سازمان‌های بین‌المللی می‌گردد)؛

✓ عدم جاذبه برای بازگشت اتباع افغانی به دلیل نبود امنیت، امکانات رفاهی، زیربنایی و اشتغال در افغانستان؛

✓ وجود خلأهای مرزی و بازگشت مجدد اتباع اخراجی به کشور.

اقدامات و برنامه‌های کنترلی در جهت کاهش آسیب‌ها و تهدیدات:

حضور گسترده اتباع خارجی غیرمجاز در سطح کشور یکی از دغدغه‌های اصلی ناجا و به‌طور تخصصی پلیس مهاجرت و گذرنامه می‌باشد که با وجود مشکلات موجود و تعدد مأموریت‌های بی‌شمار، با به‌کارگیری حداکثری امکانات و مقدمات سازمانی، نسبت به شناسایی، دستگیری و اخراج اتباع خارجی غیرمجاز اقدام می‌نماید؛ لیکن برخورد قانونی با غیرمجازین از سوی یک مرجع به‌تنهایی بازدارنده نیست و نیاز به یک عزم ملی و همکاری همه نهادها و سازمان‌های ذی‌مدخل در حوزه اتباع خارجی را می‌طلبد؛ اما در این راستا در طی چند سال گذشته اهم اقدامات کلی زیر از سوی پلیس، صورت گرفته است:

۱- همه‌ساله برای کلیه رده‌های تابعه پلیس در استان‌های سراسر کشور، شاخص شناسایی و دستگیری اتباع خارجی غیرمجاز تعیین و نسبت به تحقق آن نظارت صورت می‌پذیرد.

۲- تعداد ۱۴ مرحله طرح‌های آمایش و ساماندهی اتباع بیگانه غیرمجاز از مصوبات جلسات ۵۲۷ و ۵۲۸ شورای عالی امنیت ملی انجام که موجب شناسایی و کنترل اتباع خارجی غیرمجاز، بخصوص اتباع افغان شد. این طرح با هدف ساماندهی اقامت، اشتغال اتباع افغانی و کاهش آمار جمعیتی افغان‌ها بوده و با دستگیری غیرمجازین، با ابلاغ به دستگاه‌ها از سال ۱۳۹۱ آغاز شده و در مجموع حدود ۱/۴۰۰/۰۰۰ نفر اتباع افغانستان که قبلاً اقامت غیرمجاز داشتند با اخذ کارت آمایش از استانداری‌های سراسر کشور و یا با اخذ گذرنامه از کشور متبوعه و اعطای مجوز حضور یک ساله در کشور ساماندهی شده‌اند و دفاتر کفالت اتباع خارجی، قرارداد کار بین کارگر و کارفرما را تنظیم و اشتغال آنان نیز در حال ساماندهی می‌باشد.

۳- طرح «جلوگیری از ورود اتباع غیرمجاز خارجی» در سال ۱۳۹۴ توسط کارشناسان پلیس و رده‌های درگیر در مقوله قاچاق انسان، با برگزاری جلسات متعدد کارشناسی تهیه و طرح پیشنهادی با تأیید سردار فرماندهی محترم ناجا جهت تصویب به ستاد کل نیروهای مسلح ارسال که پس از تصویب در ستاد کل، در شورای امنیت کشور مطرح گردید و با اندک تغییراتی از طرف وزارت کشور،

در ابتدای سال ۱۳۹۵ به کلیه سازمان‌ها و نهادهای مرتبط ابلاغ گردید. در طرح موصوف ابتدا اهداف و منظور از تهیه طرح ذکر شده و سپس به ترسیم ساختار شبکه منطقه‌ای مهاجرت غیرقانونی پرداخته می‌شود و شبکه قاچاق انسان را در چهار کشور منطقه‌ای ترکیه، پاکستان، افغانستان و ایران دنبال می‌کند؛ تأثیرات محیطی مهاجرت افغان‌ها را به ایران توضیح داده و اثرات سوء این نوع مهاجرت را بیان می‌دارد و ناجا را به‌عنوان درگیرترین سازمان در مقوله قاچاق انسان معرفی می‌کند و بر مبنای مقابله با پدیده قاچاق انسان چهار بخش: الف- معابر ورودی؛ ب- جابجایی و انتقال؛ ج- خروج از کشور؛ د- راه‌کارها را ارائه می‌نماید و در انتها اقدامات اجرایی و وظایف دستگاه‌های مسئول چون سپاه پاسداران، ناجا، وزارت کشور، قوه قضائیه، وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات و وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی را مشخص می‌نماید.

۴- برابر مواد ۵۲۷ و ۵۲۸ مصوبات شورای عالی امنیت ملی، ناجا نسبت به تشکیل بانک اطلاعات اتباع خارجی اقدام و امکان بهره‌برداری از آن را برای سایر ارگان‌ها و نهادهای دولتی فراهم نمود. پلیس مهاجرت و گذرنامه به نمایندگی از ناجا به‌عنوان متولی امر، اقدام به تشکیل بانک مذکور و ارائه شناسه فراگیر به اتباع خارجی نموده است. با عنایت به اینکه بهره‌بردار شناسه فراگیر مراجعی چون وزارت کشور، وزارت کار، وزارت امور خارجه، وزارت اطلاعات، بانک‌ها، بیمه‌ها و... می‌باشند، امکان دسترسی به اطلاعات اتباع خارجی و امکان اعتبارسنجی شناسه فراگیر برای آنان فراهم شده است.

۵- اجرای تمدید روادید مشمولین طرح خانواری و مجردی که جامعه هدف، عموماً از اتباع افغانستان بودند توسط پلیس مهاجرت و گذرنامه ناجا از سال ۱۳۸۹ شروع و تا سال ۱۳۹۸ اتباع خارجی غیرمجاز کشور ساماندهی و روادید آن‌ها تمدید شده است.

اهم اقدامات ناجا در خصوص اتباع خارجی حاضر در کشور:

✓ کنترل اتباع خارجی در سه مقطع: «بدو ورود، حین حضور و هنگام خروج از کشور»؛

- ✓ ایجاد بانک متمرکز اطلاعات اتباع خارجی و اختصاص شماره فراگیر
- ✓ منحصربه‌فرد (یونیک) در راستای اجرای مصوبات شورای عالی امنیت ملی؛
- ✓ صدور و تمدید روادید؛
- ✓ صدور و تجدید پروانه اقامت (برای سرمایه‌گذاران خارجی اقامت سه‌ساله)؛
- ✓ صدور روادید رفت و برگشت؛
- ✓ صدور روادید خروج؛
- ✓ دستگیری و طرد اتباع خارجی غیرمجاز؛
- ✓ تبدیل وضعیت اتباع افغانی از کارت به گذرنامه و صدور اقامت معتبر؛
- ✓ تبدیل وضعیت اتباع خارجی از دفترچه پناهندگی به گذرنامه و صدور اقامت معتبر؛
- ✓ رسیدگی به امور مشکوک تابعین؛
- ✓ انجام امور مربوط به متقاضیان ترک و تحصیل تابعیت؛
- ✓ صدور، تمدید و تجدید برگه گذر بیگانگان و دفترچه پناهندگی؛
- ✓ شناسایی، کشف و انهدام باندهای جعل اسناد و مدارک مسافرتی، دولتی و هویتی؛
- ✓ شناسایی، کشف و انهدام شبکه‌های قاچاق انسان؛
- ✓ رسیدگی به امور فقدان، سرقت و مخدوشی اسناد مسافرتی اتباع خارجی؛
- ✓ رسیدگی به تخلفات و جرائم له و علیه اتباع خارجی؛
- ✓ پاسخگویی به استعلامات مراجع مختلف داخلی و بین‌المللی در خصوص اتباع خارجی؛
- ✓ ایجاد تسهیلات لازم در ایام خاص (اربعین، موسم حج و ...) برای تردد اتباع خارجی؛
- ✓ انجام امور مربوط به وقایع اربعه (تولد، ازدواج، طلاق و فوت) اتباع خارجی.

راهکارها و پیشنهادهای حوزه سیاسی:

الف- وزارت امور خارجه:

وزارت امور خارجه به عنوان متولی امور بین المللی نظام ج.ا.ایران از ظرفیت های بالقوه ای در این حوزه برخوردار است که می تواند در راستای سیاست های کلی نقش مؤثری در کنترل مهاجرت غیرقانونی ایفا نماید که به موارد زیر اشاره می گردد:

- ✓ اتخاذ تدابیر مناسب در انعکاس صحیح و مناسب پدیده مهاجرت غیرقانونی به مسئولین کشورهای پاکستان و افغانستان.
- ✓ جلب همکاری های مؤثر دولت مردان با کشورهای پاکستان و افغانستان در قالب پروتکل های اجرایی مسدودسازی و کنترل مرزی.
- ✓ انعکاس مناسب پدیده مهاجرت غیرقانونی و تأثیرات آن به کشور در سطح بین المللی.
- ✓ تلاش در جلب همکاری های سازمان های بین المللی در همراهی و طراحی اقدامات کنترلی مناسب.
- ✓ تلاش در پاسخگو نمودن مسئولین سیاسی سفارتخانه ها، بالأخص پاکستان و افغانستان در قبال عملکرد غیرقانونی اتباع خود.
- ✓ مسئول سازی کشورهای پاکستان و افغانستان در کنترل مرزهای مشترک.

ب- وزارت کشور:

- ✓ اتخاذ تدابیر لازم و مسئول سازی سازمان های کشوری در قالب پروتکل های بین المللی جهت انسداد و کنترل مرزها با مسئولین کشورهای پاکستان و افغانستان.
- ✓ ارائه مستندات مناسب از تأثیرات منفی مهاجرت غیرقانونی اتباع خارجی بالأخص پاکستانی و افغانی به مسئولین مربوط در دو کشور.

راهکارها و پیشنهادهای حوزه اجرایی:

در حوزه اجرا، وزارتخانه ها و سازمان های زیر به طور مستقیم درگیر مهاجرین غیرقانونی هستند که به شرح زیر به هر یک از آنها اشاره می گردد:

الف- وزارت کشور:

- وزارت کشور به دلیل مسئولیت اداره امور داخلی، یکی از وزارتخانه‌های تأثیرگذار در حوزه ساماندهی وضعیت اتباع خارجی که می‌بایست در موارد زیر اقدام نماید:
- ✓ خودداری از سیاست‌گذاری دوگانه در برخورد با مهاجرین غیرقانونی؛
 - ✓ خودداری از اقدامات اجرایی در حوزه مهاجرین غیرقانونی؛
 - ✓ خودداری از به‌کارگیری لفظ پناهنده برای مهاجرین و آوارگان (این اقدام هزینه دخالت سازمان‌های بین‌المللی را در پی خواهد داشت)؛
 - ✓ اجرای کامل مصوبات جلسات ۵۲۷ و ۵۲۸ شورای عالی امنیت ملی؛
 - ✓ اصلاح دیدگاه نسبت به ارائه خدمات به اتباع خارجی فاقد شماره فراگیر تولیدی از سوی ناجا (خدماتی مانند ثبت ازدواج، بیمه، افتتاح حساب و ...)
 - ✓ یکسان‌سازی مدارک هویتی و اقامتی اتباع افغانی (تلاش برای صدور گذرنامه توسط سفارت افغانستان و خودداری از اجرای طرح‌های جایگزین مانند کارت آمایش برای مهاجرین افغانی)؛
 - ✓ ایجاد و توسعه اردوگاه‌های مراقبتی متناسب با شرایط محیطی در مناطق مستعد جهت مهاجرین؛
 - ✓ راه‌اندازی و ایجاد اردوگاه‌های خاص جهت پذیرش مهاجرینی که با خانواده دستگیر می‌گردند.

ب- وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی:

- ✓ بالا بردن هزینه به‌کارگیری مهاجرین غیرقانونی برای کارفرمایان؛
- ✓ اعمال اقدامات قانونی بازدارنده برای کارفرمایان (محرومیت‌های خدماتی، مالی، مالیات، بیمه، مواد اولیه و لغو پروانه کار و ...)
- ✓ سازمان‌دهی سیستم جذب نیروی کار خارجی و تأمین قانونی نیازمندی‌های نیروی کار جهت کارفرمایان متقاضی؛
- ✓ افزایش بازرسی و نظارت بر بنگاه‌ها و کارخانه‌های متخلف.

ج- ناجا:

- پدیده مهاجرت غیرقانونی یکی از مشکلات و معضلات پلیس در کنترل، محدودسازی و مقابله است که در بخش‌های مختلف این نیرو را درگیر می‌نماید که بعضاً

به دلیل عدم اجرای صحیح مسئولیت توسط سازمان‌های مرتبط با موضوع، بار مضاعف و هزینه‌های بسیاری را بر سازمان ناجا تحمیل می‌نماید. لذا ضروری است پدیده مهاجرت غیرقانونی و تأثیرات آن از منظر انتظامی مورد بررسی قرار گرفته تا از تبعات منفی امنیتی و اجتماعی و فرهنگی آن کاسته شود. بر این اساس پیشنهادهای اقدامات کنترلی ناجا برابر با ساختار سازمانی و نیروهای درگیر ارائه می‌گردد:

✓ رفع خلأهای مرزی (سهولت در تردد یکی از مؤلفه‌های ترغیب‌کننده در امر مهاجرت غیرقانونی است. لذا انسداد مرز با وسایل و تجهیزات مناسب بخش اعظمی از مسئله را حل خواهد نمود)؛

✓ تشدید گشت‌های انتظامی جهت شناسایی و دستگیری مهاجرین در شهرهای مرزی؛

✓ تشدید اقدامات کنترلی حوزه استحفاظی کلانتری‌های کشور؛

✓ تقویت ایستگاه‌های ایست و بازرسی از نظر تجهیزات و نیروی انسانی در جهت افزایش اقدامات کنترلی؛

✓ ایجاد گشت‌های انتظامی در حاشیه گلوگاه‌ها و اجرای کمین جهت دستگیری مهاجرین غیرقانونی؛

✓ استقرار پست‌های بازرسی سیار در محورهای مواصلاتی؛

✓ راه‌اندازی ایستگاه‌های بازرسی سیار در معابر مواصلاتی اصلی و فرعی مورد استفاده شبکه قاچاق مهاجرین غیرقانونی؛

✓ شناسایی شبکه‌های سازمان‌یافته قاچاق انسان در داخل کشور و مبادی خروجی از کشور؛

✓ شناسایی اماکن مورد استفاده شبکه‌های قاچاق انسان در مسیرهای تردد (انبارها، کارگاه‌های پوششی، مرغداری‌ها، گاوداری‌ها و ...)

✓ تشدید کنترل شرکت‌ها و بنگاه‌های معاملات ملکی جهت پیشگیری از واگذاری واحدهای اجاره‌ای؛

✓ تشدید کنترل واحدهای صنفی متخلف در به‌کارگیری مهاجرین غیرقانونی؛

✓ اعمال سیاست‌های کنترلی از طریق اتحادیه‌های صنفی؛

- ✓ اعمال اقدامات کنترلی هویتی جهت صدور بلیت برای مهاجرین غیرقانونی (آژانس‌های مسافری هوایی و پایانه‌های مسافربری سواری و اتوبوس‌رانی)؛
 - ✓ استفاده از تمامی ظرفیت‌های اطلاعاتی در شناسایی و ضربه به شبکه‌های قاچاق انسان با محوریت مهاجرین غیرقانونی؛
 - ✓ تعیین سیاست‌های عملیاتی در حوزه مهاجرین غیرقانونی؛
 - ✓ هماهنگی بین سازمانی در دستگیری و طرد مهاجرین غیرقانونی؛
 - ✓ اجرای مصوبه‌های شورای عالی امنیت ملی در تشکیل بانک متمرکز اطلاعات اتباع خارجی؛
 - ✓ طراحی و اجرای طرح‌های نوبه‌ای ساماندهی اتباع خارجی؛
 - ✓ طراحی سیستم یکپارچه و هوشمند اتباع خارجی (سیستم یکپارچه کنترل اتباع خارجی در سطح کشور، تخصیص شماره یونیک، سیستم کنترل مالی اتباع خارجی، اقامت، مسافرت، جابجایی، اتمام اقامت و ...).
- د- سپاه پاسداران انقلاب اسلامی:

با توجه به اینکه بخشی از مرزهای کشور در اختیار سپاه پاسداران می‌باشد و یکی از معابر ورودی در حوزه مسئولیتی آن یگان قرار دارد ضروری است اقدامات کنترلی مناسبی جهت محدودسازی ورود صورت پذیرد:

- ✓ تشدید اقدامات کنترلی در مناطق تحت کنترل بالأخص جدار مرز؛
- ✓ تشدید اقدامات کنترلی بر روستاهای آلوده جدار مرز جهت پاک‌سازی ساکنین بومی فعال در امر قاچاق مهاجرین غیرقانونی؛
- ✓ همکاری و تعامل مناسب با هنگ‌های مرزی فرماندهی مرزبانی استان سیستان و بلوچستان؛
- ✓ استفاده از پتانسیل شبکه منابع فعال و چریک‌های محلی در شناسایی و کنترل شبکه‌های فعال مهاجرت غیرقانونی.

ه- وزارت اطلاعات:

- ✓ اشراف اطلاعاتی و رصد تحولات و تردد اتباع بیگانه در مرزها به‌ویژه در شرق، جنوب شرق، غرب و شمال غرب کشور؛

- ✓ تقویت هماهنگی، همکاری و تعامل اطلاعاتی با نیروهای نظامی، انتظامی، امنیتی و سیاسی در سطح محلی؛
- ✓ طراحی سازوکارهای لازم برای اشراف اطلاعاتی و کمک به شناسایی و جداسازی نیروهای مشکوک که تحت عنوان کار و اشتغال به ترکیه و عراق سفر می کنند؛
- ✓ همکاری با ناجا جهت توسعه و گسترش گشت‌های مقابله با اشتغال غیرقانونی اتباع خارجی در کشور؛
- ✓ انسجام بخشی و ایجاد وحدت عمل و نظر در مرزهای خودی؛
- ✓ تولید اطلاعات نقطه‌ای و اطلاع‌رسانی به هنگام.

راهکارها و پیشنهاد های حوزه قضایی و حقوقی:

الف- قوه قضائیه:

بدیهی است بازدارندگی در جرائم در نوع مجازات تعریف و تعیین می‌گردد. قوه قضائیه به عنوان خط پایانی مدار یک عملیات، نقش مؤثری در کاهش یا افزایش آن دارد. به نظر می‌رسد مجازات اعمالی در پدیده مهاجرین غیرقانونی، شرایط بازدارندگی مناسبی را به همراه نداشته و سودآوری این پدیده زمینه تجری عاملین و تکرار آن را فراهم می‌آورد. بر این اساس پیشنهاد می‌گردد قوه قضائیه:

- ✓ نسبت به ایجاد شعب تخصصی ویژه رسیدگی به تخلفات اتباع بیگانه در مراجع قضایی اقدام نماید؛
- ✓ نسبت به اجرای کامل مصوبه ۵۲۸ شورای عالی امنیت ملی در خصوص توقیف خودروهای حاملین مهاجرین غیرقانونی در سطح کشور به‌طور یکسان اقدام گردد؛
- ✓ حمایت‌های مناسب قضایی از مأمورین درگیر در مقابله با قاچاق مهاجرین غیرقانونی صورت پذیرد؛
- ✓ ایجاد وحدت رویه قضایی در برخورد با جرائم قاچاق انسان صورت پذیرد؛
- ✓ طبقه‌بندی محکومان جرائم قاچاق انسان در زندان‌ها انجام پذیرد.

ب- مجلس شورای اسلامی:

روزآمدی قوانین و تطبیق آن‌ها با شرایط سیاسی، اجتماعی و فرهنگی کشور از مهم‌ترین لوازم تثبیت نظم و امنیت می‌باشد. علی‌هذا لازم است تا لویح قانونی برای اجرای اثربخشی مأموریت‌ها به صورت فوق‌العاده در مجلس شورای اسلامی مطرح و

مورد تصویب قرار گیرد. به همین منظور تدوین لایحه مناسب برای ترمیم قوانین موجود و ارجاع آن به مجلس از اهمیت خاصی برخوردار است.

پیشنهادها و الزامات دستگاه‌ها در برخورد با اتباع بیگانه غیرمجاز:

با توجه به موارد ذکر شده بدیهی است اجرای کامل طرح‌های ساماندهی اتباع خارجی و مقابله با پدیده مهاجرین غیرقانونی بدون هماهنگی تمامی اجزای مرتبط امکان‌پذیر نبوده و زمینه‌های کنترلی را علی‌رغم تلاش‌های روزافزون دستگاه‌ها ناکام خواهد گذاشت. لذا برطرف نمودن موانع و مشکلات و الزام در هماهنگی شرایط مناسبی را در اجرا فراهم خواهد آورد. فلذا پیشنهاد پژوهش برای اجرای هرچه بهتر طرح‌های ساماندهی اتباع بیگانه و برخورد با اتباع بیگانه غیرمجاز به شرح زیر می‌باشد:

✓ بازنگری در ساختار نیروی انسانی و سازمانی در سطح حوزه‌های مأموریتی مرتبط با طرح‌ها؛

✓ در اختیار داشتن تجهیزات به‌روز و پیش‌رفته در شناسایی و ساماندهی اتباع غیرمجاز دستگیر؛

✓ انسداد کامل خلأهای مرزی و تأمین بودجه و امکانات مختص موضوع؛

✓ تخصیص و واگذاری ردیف بودجه مناسب برای دستگاه‌های اجرایی جهت دستگیری و طرد اتباع خارجی؛

✓ عدم اجرای اقدامات سلیقه‌ای از سوی برخی از دستگاه‌های مرتبط با حوزه اتباع خارجی؛

✓ عدم دخالت سازمان‌های امنیتی در اقدامات کنترلی اتباع خارجی و همکاری با اجرای طرح بانک متمرکز اطلاعات اتباع خارجی در ناجا؛

✓ صدور احکام بازدارنده از سوی مراجع قضایی جهت کارفرمایان متخلف و اعضاء شبکه‌های قاچاق مهاجرین؛

✓ عدم اتخاذ تدابیر و تصمیمات مغایر با قوانین و مقررات جاری در خصوص مهاجرین و اتباع خارجی از سوی برخی از دستگاه‌ها؛

✓ عدم پشتیبانی و حمایت برخی از شخصیت‌ها و مسئولین بانفوذ از مهاجرت و مهاجرین افغانی؛

✓ داشتن عزم ملی در خصوص ساماندهی اتباع خارجی حاضر در کشور.

نتیجه‌گیری:

به خطر انداختن سلامت جامعه، اشاعه تفکرات خشونت‌طلبی مثل سلفیت جهادی و طالبانیسم، جعل مدارک، تصرف فرصت‌های شغلی، استفاده از خدمات عمومی ملت، ازدواج‌های غیررسمی با بانوان ایرانی و پیدایش نسل‌های بی‌هویت، رسوب خانواده‌های آنان در حاشیه اکثر شهرها و ایجاد و برهم زدن توازن جمعیتی و به دنبال آن ایجاد موارد سوء امنیتی و انتظامی در مناطق حاشیه‌ای، بخشی از معضلات حضور اتباع خارجی در کشور می‌باشد.

از سویی، تعدد دستگاه‌های تصمیم‌گیر در امور مرتبط با اتباع خارجی با نگرش‌ها و سلیق مختلف، عدم اعمال جدی قوانین و مقررات در دستگاه‌های اجرایی کشور، همچنین برخی حمایت‌های بین‌المللی موجب تجری اتباع خارجی و ادامه حضور مستمر آنان در کشورمان طی چهار دهه اخیر شده است. حضور گسترده و میلیونی اتباع خارجی غیرمجاز (خصوصاً افغان‌ها) در سطح کشور به یکی از تهدیدات جدی علیه امنیت ملی کشور تبدیل گشته است، اما باید پذیرفت که هرگونه اقدام پلیسی در برخورد با اتباع خارجی غیرمجاز توسط سازمان‌های امنیتی و انتظامی بدون در نظر گرفتن تصمیمات مقامات سیاسی کشور دال بر جلوگیری از ورود و اقامت اتباع غیرمجاز، دارای پیچیدگی‌های خاص خود بوده و می‌تواند سرمنشأ بسیاری از معضلات سیاسی، اجتماعی و بین‌المللی برای کشور باشد. با همه مشکلات پیش‌گفته، پلیس بر این باور است که باوجود ناهماهنگی و بعضاً کم‌کاری‌های سایر دستگاه‌های دارای وظیفه در حوزه اتباع خارجی، مأموریت شناسایی، دستگیری و طرد اتباع خارجی غیرمجاز تعطیل‌بردار نبوده و کنترل و اشراف اطلاعاتی ایجاد شده بر این جمعیت، ناشی از اقدامات و تلاش‌های شبانه‌روزی ناجا می‌باشد؛ به‌گونه‌ای که با امکانات در دسترس، مأموریت محوله در این خصوص در حال انجام است.

فرجام سخن این‌که نه نوسانات ارزی کشور در طی سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ توانسته جلوی قاچاق انسان از مرزهای شرقی را بگیرد و نه قانون و برخوردهای قهری؛ و این معضل همچنان در سطح کشور ادامه دارد و تبعات امنیتی، اقتصادی و اجتماعی آن برای کشور بشماره؛ و شانه خالی کردن سازمان‌های ذی‌ربط از بار مسئولیت و فقط نگاه صرفاً برخورد قهری با مقوله اتباع خارجی غیرمجاز ره به جایی نخواهد برد.

منابع

- فرهنگ لغت دهخدا.
- فرهنگ لغت معین (۱۳۸۹).
- فرهنگ لغت عمید (۱۳۹۰).
- احمدی، محمدرضا (۱۳۸۴). فرهنگ، قدرت و امنیت ملی، نشریه مریبان، سال پنجم، شماره ۱۶.
- اخلاص پور، محمدحسین (۱۳۹۵). آسیب‌شناسی حضور اتباع بیگانه در استان کرمان و تأثیرات آن بر امنیت. فصلنامه علمی - تخصصی دانش انتظامی، سال هفتم، شماره ۱۵.
- پرویزی، جمشید (۱۳۹۴). سیاست مهاجرت و پناهندگی اتحادیه اروپا و مسئله حقوق بشر. تهران: اداره نشر وزارت امور خارجه.
- جواد، رضا (۱۳۸۹). حضور اتباع بیگانه افغانی در شهرستان ورامین و تأثیر آن بر امنیت شهر تهران، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد)، تهران: دانشگاه امام حسین (ع).
- حاجی، محمدعلی (۱۳۹۰). آسیب‌شناسی تربیت دینی، دانش‌نامه امام علی علیه‌السلام، جلد ۴، تهران.
- کشاورز قاسمی، حسین (۱۳۹۷). تبیین پیامدهای مهاجرت اتباع کشور افغانستان بر جامعه ایران (مطالعه موردی شهر قزوین). فصلنامه علمی - پژوهشی جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای). سال هشتم، شماره ۳.
- زرقانی، هادی؛ قنبری، محمد؛ رضوی نژاد، مرتضی (۱۳۹۶). بررسی و تحلیل راهبردهای مدیریت مهاجران افغانستانی استان خراسان رضوی SWOT با استفاده از مدل ANP - پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۴۹، شماره ۲.
- علی پور، عباس (۱۳۹۲). بررسی حضور اتباع بیگانه افغانی در شهرستان‌های استان تهران و پیامدهای امنیتی ناشی از آن. تهران: پروژه معاونت دانش و پژوهش سپاه.
- علی پور، عباس؛ سعادت‌تی جعفرآبادی، حسن؛ دهقانی فیروزآبادی، جلیل (۱۳۹۶). شناخت و تحلیل پیامدهای امنیتی ناشی از حضور اتباع بیگانه افغانی در استان یزد. پژوهشنامه جغرافیایی انتظامی، سال پنجم، شماره ۱۸.
- عیسی زاده، سعید؛ جهانبخش، مهران (۱۳۹۱). مهاجرت غیرقانونی و تبعات اقتصادی آن در کشورهای میزبان (با تأکید بر مهاجران افغانی در ایران). راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال اول، شماره ۲.
- کریمی موغاری، زهرا (۱۳۸۲). تأثیر مهاجرین افغانی بر سطح دستمزد و اشتغال در ایران، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی ایران، شماره ۱۸.
- صدری، محمد (۱۳۷۸). مفهوم امنیت، گزیده مقالات سیاسی امنیتی، جلد اول، پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- وحدت آزاد، فرشاد (۱۳۹۱). بررسی علل سیاسی - اجتماعی مهاجرت افغان‌ها به ایران (پس از انقلاب اسلامی)، (پایان‌نامه کارشناسی ارشد). تهران: گروه علوم سیاسی واحد تهران مرکز.

- Koepke, Bruce (2011), "The Situation of Afghans in the Islamic Republic of Iran Nine Years After the Overthrow of the Taliban Regime in Afghanistan". Middle East Institute, pour la Recherche Strategique.
- Mandel, Robert (1994), the changing Face of National Security Greenwood Press, London, UK

